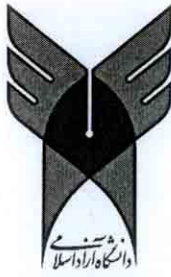

برای حمایت از حقوق پدیدآوران

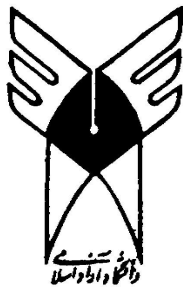
معاونت پژوهش و فناوری

به نام خدا

مشور اخلاق پژوهش

بیاماری از خداوند سبحان و اعتماد به این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشتن مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه اهمیت جایگاه دانشگاه در اعمالی فرهنگ و تمدن بشری، مادانشجویان و اعضاء هیات علمی و احدهای دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تحفظ می کنیم:

- ۱- اصل برانست: التزام به برانست جویی از هرگونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شبه های غیر علمی می آلائند.
- ۲- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هرگونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۳- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به بهکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۴- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تقد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.
- ۵- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران، پرسنل و پرسنل (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت.
- ۸- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه بهکاران پژوهش.
- ۹- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن همیشه و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه: فقه و مبانی حقوق اسلامی
پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی فقهی اصل حسن نیت در قراردادها از نگاه مذاهب خمسه

استاد راهنما:

دکتر امرالله نیکو منش

استاد مشاور:

دکتر هادی عظیمی گرکانی

پژوهشگر:

معصومه محمدی

تابستان ۱۳۹۲

تقدیم به:

**خداوندگار یکتا که همواره وجودش در تاریکی زندگی
روشنی بخش دیدگان من است.**

**و به روح پر فتوح امام خمینی(ره) و به شهدای به دست
آمده مان و شهدای زنده انقلاب اسلامی.**

**پدر و مادر عزیزم که در همه مراحل زندگی پشتیبان و
مشوق من بوده اند.**

**همسر عزیز و مهربانم که وجودش آرامش بخش زندگی ام و
باعث رشد معنوی ام ، اکر خدا بخواهد.**

قدر دانی...

پس از ستایش و ثنای الهی که توفیق فراگیری را به من
ارزانی داشت شایسته است؛

از اساتید محترم جناب آقای دکتر امرالله نیکو منش که با
راهنمایی های مدبرانه و مشفقانه مرا در تکمیل مراحل این
پایان نامه یاری رساندند

و همچنین از جناب آقای دکتر هادی عظیمی گرکاتی که با
پیشنهادات ارزنده و نظرات مفیدشان مرا در تدوین این اثر یاری
نمودند تقدیر و تشکر نمایم.

و با سپاس فراوان از همسر مهربانم که چه در امر تحصیل و
چه در مراحل مختلف زندگی یار و یاور من بوده است.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب معصومه محمدی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد به شماره دانشجویی ۹۰۰۷۵۰۷۱۲ در رشته فقه و حقوق اسلامی در تاریخ ۹۲/۴/۱۸ از پایان نامه خود تحت عنوان « بررسی فقهی اصل حسن نیت در قراردادها از نگاه مذاهب خمسسه » با کسب نمره و درجه عالی دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم :

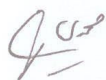
۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و ...) استفاده نموده ام ، مطابق رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است .

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب ، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم ، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت .

نام و نام خانوادگی : معصومه محمدی

تاریخ و امضاء

۱۳۹۲ / ۴ / ۲۳

بسمه تعالی

در تاریخ ۱۳۹۲/۴/۱۸

دانشجوی کارشناسی ارشد معصومه محمدی از پایان نامه خود دفاع نموده
و با نمره ۸۰٪ بحروف **بسیار نازده** و با درجه **جواب** مورد
تصویب قرار گرفت .

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

چکیده

فصل اول : کلیات پژوهش

۲	مقدمه
۴	بیان مسئله
۷	اهمیت موضوع
۷	هدف های تحقیق
۷	سوالات تحقیق
۷	سوال اصلی تحقیق
۸	سوالات فرعی تحقیق
۸	فرضیه ها
۸	فرضیه اصلی
۸	فرضیه های فرعی
۸	روش تحقیق
۹	ابزار گرد آوری اطلاعات
۹	روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
۱۰	متغیرها
۱۰	بخش دوم: مفاهیم
۱۱	مبحث اول: مفهوم اصل اصول فقه
۱۱	گفتار اول: تعریف علم اصول
۱۳	گفتار دوم: موضوع علم اصول

- گفتار سوم: غرض و فایده ی علم اصول ۱۴
- مبحث دوم: تحولات اصول فقه و اختلافات اهل تسنن و تشیع در این باب ۱۶
- گفتار اول: اولین تألیف و اولین مرلف در علم اصول فقه ۱۶
- گفتار دوم: اصولیین، تألیفات آنها در اصول فقه و مکاتب آنها ۱۷
- بند اول: اصولیین اهل سنت و تعریف آنها در اصول فقه ۱۷
- بند دوم: اصولیین امامیه و تألیفات آنها در علم اصول ۱۸
- گفتار سوم: تاریخچه علم اصول ۱۹
- بند اول: اصول ارتکازی ۱۹
- بند دوم: تاریخچه علم اصول فقه ۱۹
- بند سوم: تاجه علم اصول در حقوق موضوعه ۲۰
- گفتار چهارم: تحول و تکامل علم اصول ۲۲
- گفتار پنجم: مبانی اختلاف اهل تسنن و تشیع در باب اصول فقه ۲۴
- مبحث سوم: جایگاه قرارداد ۲۶
- گفتار اول: عقد ۲۶
- گفتار دوم: قرارداد ۲۹
- گفتار سوم: معامله ۳۰
- بند اول: معامله به معنای اعم ۳۱
- بند دوم: معامله به معنای خاص ۳۱
- بند سوم: معامله به معنای اخص ۳۱
- گفتار چهارم: عقد، معامله و قرارداد ۳۲
- فصل دوم: اصل حسن نیت در قراردادها
- بخش اول: تعریف اصل حسن نیت ۳۶
- مبحث اول: مفهوم حسن نیت ۳۶

- گفتار اول: مفهوم اصطلاحی حسن نیت ۳۶
- گفتار دوم: مفهوم فقهی حسن نیت ۳۸
- مبحث دوم: تأثیر حسن نیت در قراردادها ۴۰
- بخش دوم: احسان در فقه و حقوق ۴۲
- مبحث اول: جایگاه احسان ۴۳
- گفتار اول: تحلیل احسان در نظر برخی از فقهای اهل تسنن ۴۶
- گفتار دوم: مستندات احسان ۵۱
- مبحث دوم: نظرات حقوق دانان راجع به ماهیت احسان در اداره فضولی ۵۵
- گفتار اول: شرایط اداره ۵۶
- شرط اول: دخالت فضولی ۵۶
- شرط دوم: ضرورت اداره ۵۷
- شرط سوم: ناتوانی مالک از اداره ۵۷
- گفتار دوم: آثار اداره فضولی مال غیر ۵۸
- گفتار سوم: تعهدات مدیر فضولی ۵۸
- گفتار چهارم: تعهدات مالک ۵۹
- مبحث سوم: نظرات فقیهان در رابطه با احسان ۵۹
- مبحث چهارم: جایگاه احسان در حقوق ۶۶
- گفتار اول: قصد احسان یا اداره برای دیگری ۶۸
- گفتار دوم: اختلاف نفع شخصی و احسان ۶۹
- گفتار سوم: اثر اشتباه ۷۰
- گفتار چهارم: اثر اکراه ۷۱
- گفتار پنجم: تاریخچه قاعده احسان ۷۲
- مبحث پنجم: احسان در حقوق تطبیقی ۷۲

فصل سوم: اصول مرتبط با حسن نیت

- ۸۰ بخش اول: اصل لزوم
- ۸۲ مبحث اول: مبانی اصل لزوم
- ۸۳ الف: مبانی فقهی امامیه
- ۸۳ ۱: کتاب
- ۸۴ ۲: سنت
- ۸۴ ۳: بنای عقلا
- ۸۵ ۴: اجماع
- ۸۵ ب: مبانی فقهی اهل تسنن
- ۸۹ ج: مبانی قانونی
- ۹۰ مبحث دوم: اصل وفای به عهد
- ۹۱ بند اول: وفای به عهد ریشه تعهدات
- ۹۵ بند دوم: مبانی وفای به عهد در قرآن
- ۹۸ بند سوم: آیه «تجاره عن تراض»
- ۱۰۰ بخش دوم: اصل صحت
- ۱۰۲ بند اول: تعریف اصل صحت
- ۱۰۴ بند دوم: مبانی اصل صحت
- ۱۰۴ الف: مبانی فقهی
- ۱۰۵ ۱: فقه امامیه
- ۱۰۶ ۲: فقه اهل تسنن
- ۱۰۸ ب: مبانی قانونی
- ۱۱۰ بخش سوم: احسان به عنوان یک قاعده
- ۱۱۱ گفتار اول: قلمرو قاعده

۱۱۱ نظریه دفع ضرر
۱۱۱ نظریه جلب منفعت
۱۱۲ نظریه مختار
۱۱۲ گفتار دوم: مصادیق قاعده
۱۱۲ بند اول: موارد دفع ضرر
۱۱۳ بند دوم: موارد جلب منفعت
۱۱۴ بند سوم: قصد و واقعیت
۱۱۵ بند چهارم: اقدام های انسان دوستانه ی عمومی
۱۱۷ مبحث سوم: نقش حسن نیت در احسان
۱۱۷ گفتار اول: خیر خواهی رکن معنوی احسان
۱۱۷ گفتار دوم: حسن نیت رمز تأثیر احسان
۱۱۹ نتیجه گیری
۱۲۰ ۱: کتاب
۱۲۲ ۲: سنت
۱۲۳ ۳: عقل
۱۲۳ ۴: اجماع
۱۲۵ منابع فارسی
۱۲۹ منابع عربی
۱۳۱ منابع لاتین
۱۳۱ سایت

چکیده

حسن نیت به عنوان یک اصل در حقوق فرانسه در قراردادها و مسئولیت مدنی به کار می رود نفوذ این اصل بر اساس مبانی است که در حقوق اروپایی وجود دارد و در نظام حقوقی ایران اصل حسن نیت کاملاً اصلی است که از حقوق فرانسه برگرفته می باشد باید گفت که اصل حسن نیت در حقوق ایران نیز کاربرد فراوانی یافته است و آن هم به دلیل نفوذی است که حقوق اروپایی مخصوصاً حقوق فرانسوی در نظام حقوقی ایران دارد. در نظام فقهی، معادل اصل حسن نیت، قاعده احسان می باشد که مبتنی بر نیکی و خیرخواهی است و از این اصل می توان برداشت که هر عمل حقوقی و عبادی باید بر اساس احسان صورت بگیرد. همچنین باید گفت که در رابطه با اداره فضولی غیر در فقه و حقوق مسائل بسیاری در باب احسان مطرح شده است در این پایان نامه سعی شده است به ریشه های فقهی قاعده احسان و تطبیق آن با حسن نیت پرداخته شود.

کلیدواژه: حسن نیت، احسان، اداره فضولی، مسئولیت، قرارداد.

فصل اول

کلیات پژوهش

مقدمه

در حقوق ایران، و نیز در حقوق کلیه کشورهای متمدن، اصل لزوم قراردادها به عنوان اصلی مسلم پذیرفته شده است.^۱ به موجب این اصل، طرفین قرارداد ملزم به ایفاء تعهدات ناشی از آن بوده و نمی‌توانند از اجرای مفاد قرارداد امتناع نمایند.

مع الوصف در حقوق اروپایی اصلی دیگر به نام «حسن نیت»^۲ نیز بر اجرای قراردادها حکومت می‌کند که قانون مدنی ما با الصّراحه از آن نامی به میان نیاورده است. از جمله ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه مقرر می‌دارد که: «عقودی که وفق مقررات منعقد شده باشند برای طرفین در حکم قانون است. این عقود جز با تراضی طرفین یا جهاتی که قانون اجازه می‌دهد، قابل انفساخ نیست. عقود باید با حسن نیت اجرا شوند». امروزه اصل حسن نیت در حقوق موضوعه این کشور اهمیتی بسیار یافته و نه تنها بر اجرای قراردادها بلکه بر همه روابط قراردادی، از انعقاد تا انحلال آن، حکومت می‌کند. به عبارت دیگر، هرچند قانون مدنی فرانسه مشتمل بر قاعده‌ی خاص در زمینه حسن نیت در مرحله انعقاد قراردادها نیست ولی رویه قضائی، با گسترش دامنه حکومت بند ۳ ماده یاد شده به این مرحله، حسن نیت را معیار بررسی تمامیت رضایت متعاقبین ساخته و علاوه بر آن، اعمال این اصل را در نحوه انحلال عقود نیز لازم دانسته است. با این وجود پراهمیت‌ترین مرحله دخالت حسن نیت در قرارداد، مرحله اجرای آن است. در این مرحله، حسن نیت، در موارد بسیار، اساس ابتدای تعهدات تبعی و نیز مبنای مسئولیت یکی از طرفین قرارداد است.

گفته شد که قانون مدنی ایران از رعایت اصل حسن نیت در اجرای قراردادها صراحتاً نام نبرده است. این سکوت موجب گشته است که تعدادی از حقوق‌دانان، در مباحث مربوط به اثر معاملات و اجرای عقود، از این اصل و آثار آن سخنی به میان نیاورند.^۳ کسانی که به طرح مسأله پرداخته‌اند، هر یک از حسن نیت مفهومی خاص را اراده نموده، در خصوص حکومت یا عدم حکومت آن بر قراردادها و نوع آثار و نتایج آن نظرهای متفاوتی ابراز داشته‌اند. به عنوان مثال، یکی از اساتید فاضل، با تعریف حسن نیت در مفهومی صرفاً روانی و شخصی، اظهار نظر نموده‌اند که «در حقوق ما حسن نیت قبول نشده است»، حال آنکه مؤلف دیگری با تعبیر حسن نیت به «مقصودی که در حین عقد منظور طرفین بوده»^۴، حسن نیت را یکی از اصول حاکم بر

۱. اصل مزبور از مواد ۱۰ و ۲۱۹ قانونی مدنی مستفاد می‌گردد.

۲. از جمله حائری شاه باغ، سید علی، شرح قانون مدنی، جلد اول، گنج دانش، ۱۳۷۶، ص ۱۹۶ به بعد امامی، سید حسن، حقوق مدنی، جلد اول، چاپ پنجم، کتابفروشی اسلامی، ۱۳۵۳.

۳. جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق، ابن سینا، ۱۳۴۶، شماره ۱۷۱۶-هرچند که ایشان در تألیفی دیگر (حقوق تعهدات، جلد اول، دانشگاه تهران، ۱۳۶۹، شماره ۲۶۵) با تعریفی متفاوت از حسن نیت در مرحله اجرای تعهدات، اظهار داشته‌اند که «حسن نیت بر تعهدات ناشی از عقود سایه انداخته است»

۴. عدل (منصور السلطنه)، مصطفی، حقوق مدنی، انتشارات طه، چاپ چهارم، ۱۳۸۸، شماره ۲۵۸.

قراردادها دانسته است یکی حسن نیت را، نه عامل بنیانی ایجاد کننده تعهدات بلکه «اماریه نسبی در تشخیص تعهدات» دانسته^۵ و مؤلف عالیقدری، هرچند دادرس را از استناد مستقیم به «اجرای با حسن نیت» قراردادها ممنوع دانسته اما اثر پنهان این قاعده را در اجرای عقود از مسلمات شمرده‌اند.^۶

بیان مسئله

حسن نیت یکی از اصول کلی حقوقی است که در پی نفوذ اخلاق در عرصه حقوق موضوعه ظاهر شده است. حسن نیت، از یک سو، عبارت است از اعتقاد خلاف واقع به وجود یک وضعیت حقوقی قاعده مند، و از سوی دیگر، رفتار صادقانه ای است که لازمه اجرای تعهد می باشد. حسن نیت به طور کلی رفتاری است گویای اعتقاد با اراده ای که به ذینفع اجازه می دهد، با رعایت قواعد حقوقی، از خشونت و خشکی قانون رهایی یابد.

عده ای چنین می گویند که حسن نیت معادل امر متعارف، یعنی عرف و عادت است و عده ای دیگر، چنین می اندیشند که حسن نیت یکی از اصول کلی حقوقی است. به نظر نگارنده حسن نیت یکی از اصول کلی حقوقی است که دارای خصایص کلی و دائمی بودن، انتزاعی و ارزشی بودن می باشد و به درستی از مفاهیم عینی و محسوس و متغیر و قابل عدول، متمایز است، به ویژه اصل حسن نیت با عرف تفاوت دارد. اگرچه باید برای تمیز امر معقول به رفتار اشخاص با حسن نیت توجه نمود. به حسن نیت در اسناد بین المللی نیز به درستی اشاره شده است.

ولی از آنجایی که حسن نیت یک مفهوم برگرفته از حقوق فرانسه می باشد و در حقوق ایران و فقه اسلامی در رابطه با آن نمی توان مصداق مستقلی را یافت به جای آن در تعبیر فقها از قاعده احسان استفاده می شود که به نظر می رسد در هر دوی این موارد دارای یک مفهوم می باشد. هرچند احسان از نظر مفهوم و مبانی تا حدود زیادی با حسن نیت تفاوت دارد ولی در هر صورت باید گفت که بر اساس این مسائل بنیان نهاده شده اند.

از جمله مسقطات صمان قهری احسان می باشد. یعنی هرگاه کسی به انگیزه خدمت و احسان به دیگران باعث ضرر دیدن او شود، عمل این شخص تعهدآور نیست.

^۵ . صاحبی، مهدی، تفسیر قراردادها در حقوق خصوصی، انتشارات ققنوس، ۱۳۷۶، ص ۱۷۷.

^۶ . کاتوزیان، ناصر، حقوق مدنی، قواعد عمومی قراردادها، جلد سوم، آثار قرارداد در رابطه دو طرف و نسبت به اشخاص ثالث، انتشارات بهنشر، چاپ اول، ۱۳۶۸، شماره ۵۲۶.

مستندات قاعده احسان: برای اثبات حجیت احسان در رفع مسئولیت احسان کننده به دو دلیل نقلی و عقلی استناد شده است.

دلیل نقلی: خداوند در سوره توبه عدم مسئولیت احسان کنندگان (محسنین) را چنین توضیح می دهد: «لِیْسَ عَلَی الضَّعْفَاءِ وَ لَا عَلَی الْمَرْضَی وَ لَا عَلَی الذِّیْنِ لَا یَجِدُونَ مَا یَنْفِقُونَ حَرْجَ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَ رَسُولِهِ مَا عَلَی الْمُحْسِنِیْنَ مِنْ سَبِیْلِ وَ اللَّهِ غَفُورٌ رَحِیْمٌ»، یعنی: بر ناتوانان و بیماران و آنان که توان مالی برای انفاق ندارند حرجی نیست، آن گاه که برای خدا و رسول او نیکو بیندیشد. بر افراد نیکوکار هیچ سبیلی نیست و خداوند آمرزنده مهربان است.

بر اساس ظاهر آیه افرادی که به علت ناتوانی جسمی نمی توانند در جنگ شرکت کنند یا به دلیل ناتوانی مالی، قادر به کمک مالی به جنگجویان نیستند؛ در جهان آخرت مواخذه نمی شوند. فقها بر این باورند که گرچه مراد از «سبیل» در این آیه کیفر اخروی است. ولی عبارت «ما علی المحسنین من سبیل» اطلاق داشته، بیانگر این قاعده کلی است که هرگاه شخصی به انگیزه خدمت و احسان، باعث ضرر دیدن فرد دیگری شود، مورد مواخذه قرار نمی گیرند و مواخذه همچنان که می تواند ناظر به حکم تکلیفی باشد، می تواند ناظر به حکم وضعی نیز باشد و ضامن نبودن محسن، همان عدم مواخذه وضعی و عدم ضمان (مسئولیت) اوست.

دلیل عقلی: عقل مواخذه شخص نیکوکار را نسبت به احسانی که انجام داده، ناروا (قبیح) می داند، زیرا کار خوب شخص نیکوکار مصداق نعمت است و احسان کننده (محسن)، نعمت دهنده (منعم) محسوب می شود و سپاس از منعم هم امری پسندیده نزد خردمندان است؛ همچنان که ناسپاسی از او (کفران نعمت) نزد آنان، کاری زشت و ناپسند (قبیح) است و تردیدی نیست که ضامن دانستن شخص نیکوکار، از آشکارترین نمونه های ناسپاسی از اوست.

برای تحقق احسان دست کم وجود دو رکن ضروری است:

۱- سود رساندن به دیگری: تردیدی نیست که سود رساندن به دیگران، شرط تحقق احسان است؛ اما آیا افزون بر این مفهوم ایجابی، با جلوگیری از آسیب دیدن دیگران نیز که مفهومی است سلبی، احسان تحقق می یابد؟ هرچند برخی با استناد به تبادل بر این باورند که احسان تنها با عنصر سود رسانی تحقق می یابد، اما عمومیت احسان، دفع ضرر را نیز در بر می گیرد، چه این که عدم ضمان در فرض احسان، حکمی است عقلی و استثناپذیر که تمام مصادیق عرفی احسان را فرامی گیرد.

بر این اساس پاره کردن لباس بیمار توسط پزشک در اقدامات درمانی اورژانسی، تخریب بخشی از ساختمان یا کالاهای یک بنگاه اقتصادی به منظور خاموش کردن آتش، قرار دادن برخی از وسایل منزل برای جلوگیری از سیل گرفتگی منزل و تخریب ماشین برای بیرون کردن سرنشین مصدوم آن، هرچند از مصادیق دفع ضرر هستند، اما احسان به حساب آمده و هیچگونه مسئولیتی متوجه افراد نخواهد بود.

در مواردی هم که احسان به صورت جلب منفعت است، می تواند این سود جویی جنبه عمومی داشته باشد، نظیر فراهم کردن زمینه عبور مردم از رودخانه و آسیب دیدن فردی از آن.^۷

هرچند برخی بر این باورند که انگیزه تأثیری در رفع مسئولیت محسن ندارد؛ اما به نظر می رسد تنها سود رساندن به دیگران با دور کردن ضرر از آنها در تحقق احسان کافی نبوده، می بایست فاعل این کارها را با انگیزه احسان انجام دهد.

بنابر این هرگاه کسی در مقابل گرفتن دستمزد کاری برای جلب منفعت و یا دفع ضرر از دیگری انجام دهد و عمل او موجب ضرر و زیان آن شخص شود، ضامن خواهد بود. بدین ترتیب اثبات عدم مسئولیت پزشکان به کمک قاعده احسان هنگامی ممکن است که پزشک اقدامات درمانی خود را بدون دستمزد و به قصد احسان انجام داده و بدون اینکه در وظیفه خود کوتاهی کرده باشد، سبب آسیب دیدن بیمار گردد؛ نظیر اقدامات درمانی پزشک سرنشین هواپیما یا قطار برای نجات جان یکی از مسافران.^۸

اهمیت موضوع

در حقوق پاره ای از کشورها اصل حسن نیت در اعمال حقوقی بسزایی دارد و مبنای پاره ای از قواعد حقوقی نیز قرار گرفته است. آنچه اصل حسن نیت را در کانون توجه حقوقدانان ما قرار داده است این است که در بسیاری از کنوانسیون های حقوقی و یا قراردادهای نمونه بین المللی اصل حسن نیت با شدت و ضعف متفاوت اشاره شده است. در حقوق ایران اکنون این پرسش مطرح است که آیا از مبانی و متون حقوقی و فقهی ما اصل حسن نیت قابل استخراج است، آیا در صورت مثبت بودن پاسخ مطالعه و استخراج آن سودمند است؟ و یا آن که تولید و یا سایر مبانی در دسترس در حقوق ایران و متون فقهی رافع نیازهای ما بوده.

هدفهای تحقیق

- ۱- امکان استخراج «حسن نیت» به عنوان اصل از منابع
- ۲- معرفی کاربرد و سودمندی اصل حسن نیت
- ۳- تبیین قلمرو و آثار اصل حسن نیت

^۷ محقق داماد، سیدمصطفی، فقه پزشکی، انتشارات حقوقی، چاپ دوم، ۱۳۹۱، ص ۱۴۹.

^۸ محقق داماد، سیدمصطفی، منبع پیشین، ص ۱۵۰.

- ۴- تبیین مواردی که به اصل حسن نیت می توان تمسک جست
۵- تبیین مواردی که رعایت حسن نیت و توجه به آن لازم است.

سوالات تحقیق

سوال اصلی تحقیق

حسن نیت در حقوق ایران و فقه امامیه از چه جایگاهی برخوردار است؟

سوالات فرعی تحقیق

- ۱- آیا حسن نیت در حقوق اسلامی امکان شناسایی دارد؟
- ۲- حسن نیت در حقوق در چه مواردی مطرح می شود؟
- ۳- بهترین محل کاربرد حسن نیت در حقوق در چه جایگاهی است؟

فرضیه ها

فرضیه اصلی

حسن نیت در حقوق اسلامی امکان شناسایی دارد.

فرضیه های فرعی

- ۱- در نمونه های عملی، در موارد متعددی در حیثیت با توجه به حسن نیت احکام و آثار معاملات تعیین گردیده است.
- ۲- استناد به اصل حسن نیت و انعقاد، تفسیر، اجراء و داوری راجع به قراردادهای مفید و موثر است.

روش تحقیق

در این تحقیق اطلاعات به شیوه کتابخانه ای جمع آوری می شود به این صورت که با مراجعه به کتابخانه معتبر علمی در این رابطه سعی در پیشبرد هدف می شود به عنوان نمونه می توان از کتابخانه ملی تهران نام برد که در این باره می توان به این کتابخانه مراجعه کرد و یا کتابخانه دانشکده حقوق نیز می توان از جمله مواردی باشد که در این تحقیق مورد استفاده قرار گیرد.

ابزار گردآوری اطلاعات

یکی از ابزارهای گردآوری اطلاعات، فیش برداری می باشد که با مطالعه کتابهای مرتبط با موضوع تحقیق، نکات تخصصی و مورد نیاز فیش برداری می شود.

دومین منبع اینترنت می باشد که در جهت به روز رسانی مطالب از آن استفاده می شود

همچنین در این رابطه باید از سایت هایی سخن گفت که مرتبط با موضوع تحقیق می باشند که در این رابطه مورد استفاده قرار می گیرد..

در صورت نیاز مصاحبه نیز می تواند یکی از ابزارهای گردآوری اطلاعات در این تحقیق باشد.

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

برای آماده نمودن اطلاعات برای تجزیه و تحلیل می باید آنها را طبقه بندی نمود. این کار برای تحقیقات کمی با مشکل کمتری مواجه است زیرا در هنگام طراحی روش گردآوری اطلاعات معمولاً سوالات به گونه ای تنظیم می شود که طبقه بندی داده ها نیز در داخل آن در نظر گرفته می شود. اما در تحقیقات کیفی این امر بواسطه کیفی بودن پاسخ ها با سختی بیشتری انجام می شود. به هر روی قبل از تجزیه و تحلیل اطلاعات باید کار دسته بندی، گروه بندی یا طبقه بندی آنها انجام شود. اده های جمع آوری شده می تواند به صورت دستی یا به رایانه ای تجزیه و تحلیل شوند. چنانچه حجم اطلاعات از حد معینی بیشتر باشد امکان تجزیه و تحلیل دستی وجود نخواهد داشت. امروزه تقریباً در همه موارد این امر با استفاده از رایانه و برنامه های مختلف تجزیه و تحلیل آماری انجام می پذیرد. اصلی ترین نرم افزار آماری مورد استفاده در گروه های آموزشی اجتماعی، پزشکی، پیراپزشکی و توانبخشی نرم افزار Spss می باشد.

در نهایت باید گفت روش تجزیه و تحلیل به این صورت بررسی نظرات علمای حقوقی و مجموعه قوانین و مقررات در مورد موضوع مطروحه از طریق مراجعه به منابع موجود (کتاب حقوقی، مجموعه قوانین و مقررات منتشره از سوی روزنامه رسمی، مجلات حقوقی و قضائی دادگستری، مجلات کانون وکلای دادگستری مرکز، فصلنامه وکالت) و کتابخانه ها و داده های علمی و مطالب و مقالات مندرج در شبکه اطلاع رسانی جهانی (اینترنت) و همچنین در صورت لزوم ارائه نظرات شخصی